

6D011900 – Шетел тілі: екі шетел тілі мамандығы
бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған
Отыншиева Малика Толгандиевнаның
«Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін
Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың педагогикалық
шарттары (тілдік емес мамандықтар мысалында)» тақырыбындағы
диссертациялық жұмысына
АҢДАТПА

Зерттеудің өзектілігі. Заманауи білім беру жүйесіндегі инновациялар мәселесі мамандар даярлауда ерекше маңызды. Бұл жағдайда университеттің білім беру саясаты бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау мәселесін шешуге бағытталған, олардың білім беру сапасы мен кәсіби және қызмет қабілеттілігімен қорғалған, сонымен қатар үнемі өзгеріп отыратын жағдайда жұмысқа жан - жақты дайындалған болу қажет.

Бұл бағытта, Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологиясы мен инновациялық әдіс-тәсілдерді енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» – деп білім мен тәрбие беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерін көздейді.

Қоғам дамуының қазіргі кезеңіндегі әлеуметтік-мәдени және технологиялық өзгерістер білім беру парадигмаларының өзгеруіне әкеледі, оның нәтижесі білім берудің негізгі құндылықтары мен бағыттарын қайта бағалау ғана емес, сонымен бірге білім беру ортасының мазмұны мен құрал-жабдықтық және технологиялық қамтамасыз етілуі болып табылады. Қазақстандағы білім берудің маңызды стратегиялық міндеттерінің бірі – үздік ұлттық білім беру дәстүрлерін сақтай отырып, әлемдік білім беру жүйесіне кірігу және жоғары оқу орындары түлектерін халықаралық біліктілік сипаттамаларымен қамтамасыз ету болып табылады.

Осыған байланысты жоғары оқу орындарында ағылшын тілін кәсіби деңгейде оқыту орталық орын алады. Яғни әрбір студент өз мамандығына сәйкес шетел тілін еркін меңгеріп, оны дамытып қана қоймай, шет елдерге шығып, мол тәжірибе жинақтай алады. Қазіргі заман ашықтық пен әмбебаптықты талап етеді.

Бұл бағытта еліміздің 2050 жылға дейінгі даму стратегиясында қазақ тілін дамыту және шетел тілдерін оқыту мәселелеріне ерекше назар аударылады. «Бүгінгі таңда үштілді білім беру – уақыт талабы. Көптілділік – мемлекетіміздің халықаралық байланыстарын дамытуға мүмкіндік беретін тұлғааралық және мәдениетаралық қарым-қатынастардың маңызды құралы».

Ағылшын тілі мемлекетаралық қатынас құралы болу сияқты жалпы қоғамдық қызмет атқаруымен бірге мынадай міндеттер атқаруда: біріншіден, ол білімдерді бір тілден екіншісіне аударып, тарату қызметін атқарады; екіншіден, халықаралық коммуникация мен ақпарат құралдары қызметін атқарады; үшіншіден, адамдар арасында бүкіл әлемдік ой-пікірлер алмасу түрі

және төртіншіден аса мол ақпараттарды сақтау құралы қызметін атқаратын тіл деуге болады. Ал, ағылшын тілін білу – жаһандандудың кепілі ретінде, біздің болашақ мамандарымызға шексіз мүмкіндіктер ашады.

Ағылшын тілін оқыту үдерісінде жаңа технологияларды қолдану білім беру сапасын арттыруға және білім алушылардың қызығушылығын жоғары деңгейде сақтауға көмектеседі. Мұндай технологияларды тиімді пайдалану арқылы оқу материалдарын түрлендіруге, интерактивті тәжірибе ұсынуға және оқу үдерісін жеңілдетуге болады.

Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі, білім алушыға оқу қызметінің субъектісі ретінде, өзін-өзі өзектілендіруге, өзін танытуға және өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылатын дамушы тұлға ретінде бағытталған. Мұндай жағдайда педагогикалық үдерістің маңызды құрамы оқу ісіндегі субъектілер – оқытушы мен білім алушыға тұлғалық бағытталған өзара әрекеті болып табылады және егеменді еліміздің болашағы дарынды, білімді, ізденімпаз, ағылшын тілін жетік меңгерген жастарды тәрбелеуді басшылыққа алады. Осыған орай, бүгінгі күні жоғары оқу орындарының алдында тұрған басты міндет – өзіндік айтар ой-пікірі бар, жоғары сапалы, белсенді үш тілді меңгерген мамандар тәрбиелеп шығару.

Тіл әлемді танудың, басқа халықтар жасаған құндылықтармен таныстырудың құралы ретінде әрекет етеді. Қазіргі уақытта шетел тілін ерте үйренуге деген қызығушылық артып келеді. Ресей педагогикалық тәжірибесі - (И.Н. Верещагин, Н.Д. Гальскова, О.В. Даниленко, В.Н. Карташова, Н.В. Кузовлева, Е.И. Негневицкая, Г.И. Панарина, Л.А. Цветкова, М.З. Биболетова және т.б.) үздіксіз білім беру жүйесінде шетел тілін оқыту білім алушыларға білім алуын ізгілендіруге және гуманизациялауға, олардың оқыту, дамыту, мәдени және практикалық бағытын күшейтуге мүмкіндік беретінін қарастырған.

Қазақстанда білім алушыларға шетел тілін оқыту мәселесімен шұғылданған ғалымдар Б.А. Жетпісбаева, Ғ.Б. Саржанова, Г.Н. Амандықова, Т.Ю. Шелестова, М.Ж. Тусупбекова, Г.А. Сеитова, Т.Т. Аяпова, т.б.

Білім беру саласындағы жоғары білікті маман – бұл қарқынды өзгеретін жағдайға дайын, өзгерістерді болжауға, өзін-өзі тәрбиелеуге, креативті тұлғалығын инновациялық іс-әрекетке дайындай алу құндылықтарының сабақтастығын жүзеге асыруға қабілетті тұлға болғандықтан, болашақ мамандықтың оқыту сапасы мен біліктілігін арттыру қазіргі уақытта әртүрлі елдерде және Қазақстанда жүргізіліп жатқан білім беру реформаларының негізгі идеясы болып табылады. Білім алушылардың өзін-өзі жүзеге асыра алуы үшін қажетті дағдылар оның бойында қалыптасуы қажет.

Әрине, бұл дағдылар барлық білім алушылар үшін қажетті. Сондықтан да ұстаздардың басты міндеттерінің бірі студенттерге білімді, ақпаратты көп беру емес, берген білім мен ақпаратты өз бетінше тиімді игеруі үшін жеке ерекшеліктері мен қабілеттерін ескеріп, қажеттіліктерін қанағаттандыру. Бұл проблеманы шешуде жоспарлау мен оқыту процесінде педагогикалық тәсілдердің бірі саралап оқытуды қолдану тиімді жолдардың бірі болып табылады. Сондықтан саралап оқыту қазіргі кезде өзекті мәселелер қатарында.

Саралап оқыту технологиясының дидактикалық, педагогикалық, психологиялық негіздемесі С. Рубинштейн, Л.С. Выготский, В.В. Давыдов, Л.В. Занков, Ю.К. Бабанский, Б.П. Беспалько, В.М. Монахов т.б. ғалымдардың ғылыми-теориялық идеяларына негізделіп жасалған.

Жаңа технологиялар ішінде саралап оқыту технологиясы маңызды орын алады. Осы технология келесі Қазақстандық ғалымдардың зерттеулеріне арқау болған. Атап айтқанда: Ж. Қараев, Б. Кобдикова, Г.Ғ. Еркібаева, Ж.А Жүнісбековалар т.б.

Зерттеулер мен әдебиеттер көздеріне жүргізілген талдау, саралап оқытуды - білім алушылардың мүдделерін, бейімділігі мен қабілеттерін ескере отырып, оқытуды саралау және даралай ұйымдастырылған білім беру үдерісі. Саралап оқыту жалпы оқыту үдерісінің құрылымын, мазмұны мен ұйымдастырылуын өзгерту арқылы білім алушылардың қызығушылығын неғұрлым толық ескеруге, олардың қабілетін дамытуға, студенттерге өздерінің кәсіби қызығушылығы мен оқуын жалғастыруға қатысты ұстанған бағыт-бағдарына сәйкес білім беру үшін жағдай туғызуға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда студенттердің жоғары оқу орнынан ағылшын тілін бірдей деңгейде меңгеріп шығып, бәсекеге қабілетті маман болуы өзекті мәселе және болашақта әлі де өзекті болып қала бермек. Ағылшын тілін саралап оқыту тілдік емес мамандық студенттерінің ағылшын тілін бірдей жоғары деңгейде меңгеріп шығуына септігін тигізеді. Бұл оқытудың түрі теория мен практиканың ұштасуы. Сонымен қатар саралап оқыту тек студенттер үшін ғана емес, оқытушылар үшін де тілді үйрету мәселесінде таптырмас әдіс болып табылады.

Қазақстанның Болон үдерісіне кіруі, әлемнің түрлі елдерінің жаһандану және экономикалық ықпалдасу үдерісі, сондай-ақ Қазақстанның ашық білім беру кеңістігіне кірігу саясаты шетелдік те, қазақстандық та педагогикалық ғылымда өзекті болып табылатын білім беруге құзыреттілік тұғырына негізделіп, жаңа білім беру моделіне ауқымды көшуге алып келді.

2020 жылы коронавирус пандемиясы мен қашықтықтан білім беруге көшу прагма-кәсіби міндеттерді табысты шешу, әріптестермен және білім алушылармен тиімді коллаборация үшін қажетті түрлі Smart-технологияларды қолдану, сондай-ақ қашықтықтан білім алатын тілдік емес мамандық студенттерінің дербес білім беру ортасын жетілдіру қажеттілігін тудырды.

Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде тілдік емес мамандық студенттеріне саралап оқыту негізінде бір деңгейлі білім беруді ұйымдастыруда талдап-жинақтай баяндау элементтерін пайдалану, ұқсастықтар, қорытындылаулар, нақтылаулар, модельдеу және ой елегінен өткізулер арқылы өздігінен білімдерін жетілдірулер, оқу материалдарын қысқаша конспектілеу, тірек конспектілер жасау, негізгілерін ықшамдап жазу, келелі мәселелер ұстанымын пайдалану табысқа жеткізетінін ескеру нәтижесінде студенттерді сенімді көмекші ете білу.

Атап кететін бір жайт, ол білім беруді дамытудың қазіргі кезеңі цифрлық экономика мен цифрлық қоғамға көшудің жаһандық үдерістерінен туындаған цифрландыру үдерісімен сипатталады. Global Education Futures «Образование

для сложного общества» баяндамасына сәйкес білім беруді цифрландыру «біздің болашағымызды айқындайтын мегатренд» болып табылады.

Осы орайда, мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2023 жылдың 1 қыркүйекте «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Менің цифрландыру ісіне және инновацияны енгізу мәселесіне баса мән беретінімді баршаңыз білесіздер. Біздің маңызды стратегиялық міндетіміз – Қазақстанды ІТ мемлекетке айналдыру. Цифрландыру ісінде нақты жетістіктеріміз де жоқ емес. Үкімет жасанды интеллектіні дамыту ісіне баса назар аударуға тиіс», - деп цифрландыру үдерісінің өзектілігінің күн санап артып келе жатқанын ерекше атап өткен.

Ал шетел тілін цифрлық технологиялардың көмегімен оқыту – бұл заман талабы. Оған дәлел бір жағынан, 2020 жылы басталған COVID-19 пандемиясының кесірінен қашықтықтан оқу формасына көшу болса, екінші жағынан әлемдегі білім беруді цифрландыру үдерісінің қарқыны мен маңыздылығы.

Білім беруді цифрландыру және цифрлық трансформациялау тақырыбы Қазақстан Республикасында да, әлемде де педагогикалық қоғамдастықта барынша талқыланатын және өзектілігі сөзсіз мәселелердің бірі. Тиісінше, аталмыш мәселе аясында жүргізілген зерттеулер мысалдарын шексіз келтіруге болады.

Солардың қатарында білім беруді цифрландырудың түрлі қырын қарастырған ғалымдар келесідей: В.В. Гриншкун, Д.М. Джусубалиева, Е.В. Артыкбаева, А.Т. Чакликова, К.К. Колин, Е.Ы. Бидайбеков, Г.К. Нұрғалиева, Г.И. Абдрахманова, С. Blewett, Ж.К. Сағалиева, И.В. Роберт.

Зерттеушілердің пайымдауынша: «Білім беруді цифрландыру – әлемдік, әлеуметтік, экономикалық, индустриялық, әсіресе білім беру жүйесінің өзекті тренді. Пандемия кезінде әлемнің көптеген дамыған елдерінде білім беру негізінен әртүрлі цифрлық құралдар арқылы іске асырылып, қашықтықтан оқытуға шұғыл көшу жүзеге асырылды. Аталмыш қашықтықтан оқытуға шұғыл көшу білім беру саласындағы бірқатар бағдарламалық құжаттардың стратегиялық мақсаты ретінде белгіленген цифрлық трансформацияны қарқындалуға себеп болып қана қоймай, сонымен қатар білім саласындағы реформалардың нәтижелерін тексеруге мүмкіндік берді».

«Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауында, мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев: «Коронавирус індетінің салдарынан дүниежүзіндегі мектеп оқушылары мен студенттердің басым көпшілігі қашықтан оқуға көшті. Бұл білім берудің әдістемесі мен мазмұнын түбегейлі өзгертуде. Ашығын айтқанда, әлі күнге дейін нақты бір онлайн-платформа жоқ. Толыққанды оқу үдерісі үшін қажетті барлық функциялары бар бірыңғай онлайн білім беру платформасын шұғыл әзірлеу қажет. Қашықтықтан оқытуға көшудің маңызды құралдарының бірі – электронды оқулықтар», - деді.

Сонымен қатар, білім беру жүйесін ақпараттандырудың негізгі бағыты заманауи талаптарға сәйкес қоғамды дамытудың тиімді де сапалы

технологияларына сүйенген жаңа білім стратегиясына көшу болып табылады. Қазақстан әлем бойынша ең жаңа деген оқу формаларын зерттеп, білім саласында үнемі жаңарту жасап келеді, еліміз ақпараттық қоғамға көшкелі жаңа технологиялар өміріміздің басты құралына айналды.

Осы мәселені талдау нәтижесінде, біз білім алушылардың оқуға деген уәждемесі мен танымдық қызығушылығын арттыру мақсатында АКТ құралдарын қолдану туралы Б. Абықанова, Қ. Шадиев, Г.Қ. Нұрғалиевалардың еңбектерінде қарастырылса, Г.О. Тажигулованың, А.Е. Сейлханованың еңбектерінде білім беру барысында цифрлық білім берудің дамуы мен эволюциясы, цифрлық педагогика ұғымы мен мәні зерттеліп, зерделенгенін анықтадық.

Осының жалғасы ретінде, соңғы жылдары SMART технологиясы ұғымы, яғни ақылды оқыту пайда болды және Smart қала, Smart фон, Smart құрылғы, Smart қондырғы, Smart орта деген тіркестерді жиі естіп жүрміз. Яғни, E-learning орнына Smart-learning келуі, ақпараттық қоғам орнына «smart қоғам» қалыптасуы біздің елімізге де келіп жетті. Smart-оқытудың ең басты мақсаты – бәсекеге қабілетті жоғары білім беру есебінен білім алушылардың білім деңгейін: әріптестік, қарым-қатынастық, әлеуметтік жауапкершілік, сыни тұрғысынан ойлауға бейімділік және мәселелерді тез әрі сапалы шешуге дайындау, білім беру үдерісін электрондық ортаға көшіру арқылы оқытудың тиімділігін арттыру болып табылады. Білім беру шекарасы кеңейіп білім алушылар саны көбейіп қана қоймай, уақыт және орынға байланысты шектеулер болмайды.

Білім беруді кез-келген жерде кез-келген уақытта ұйымдастыруға мүмкіндік туғызады. Көптеген елдерде электронды білім беру ортақ пайдаланылып келеді, мысалы АҚШ-тың 90%-дан астам университеттері мен мектептері оқытудың бұл түрін кеңінен қолданады. Мұндай ашық желілік байланыс цифрлық технологияларды пайдаланудың негізін құрауға сеп болады.

Біздің ойымызша оқыту процесінде Smart технологияларды қолданудың негізгі ерекшелігі – бұл білім алушыларға өз бетімен немесе бірлескен түрде шығармашылық жұмыспен шұғылдануға, ізденуге, өз жұмысының нәтижесін көріп, өз-өзіне сын көзбен қарауына, ғылыми жұмыспен айналысуға мүмкіндік береді.

Білім алушыларға қашықтықтан білім беру мен Smart технологиялар негізінде оқыту мәселесіне қатысты орындалған зерттеулердің жан-жақтылығы мен маңыздылығына қарамастан, олар жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқыту мәселесін толыққанды шешілмегендігін айқындадық.

Сондықтан да бір жағынан, аталмыш тақырып бойынша жинақталған тәжірибені жүйелеу қажеттілігі екінші жағынан, жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың педагогикалық шарттарын жасап, толыққанды қолдану негізінде жаңарту қажеттілігі туындауда.

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді, заңнамалық және нормативтік құжаттарды талдау, зерттеу жұмысымыз барысында жүргізілген зерттеулер,

сондай-ақ біздің проблематикамызға арналған ғылыми еңбектерге жасалған шолу және осы мәселенің теориялық әрі практикалық аспектілерін зерттеу шарттарын жүйелеу негізінде, аталған мәселе бойынша бүгінгі күнге дейін арнайы кешенді зерттеулер жүргізілмегені, тек оның жекелеген қырлары ғана қарастырылғаны анықталды.

Соның негізінде зерттеу жұмысымыздың аясында келесі **қарама-қайшылықтар** айқындалды:

– технология ғасырында мемлекеттік саясаттың талаптары мен жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқыту мәселесі ғылыми-әдіснамалық тұрғыдан негізделмегендігі;

– жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқыту қажеттілігі мен қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқыту жайлы ғылыми тұрғыдан бірегей, ортақ анықтама мен жіктеудің болмауы және аталмыш оқытудың педагогикалық шарттарының айқындалмауы;

– жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытуда білім беру контентін, соның ішінде электронды білім беру ресурстарын қолданудың қажеттілігі мен бұл мәселенің әдістемелік тұрғыдан жеткіліксіз қамтамасыз етілуі;

– қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытуда мәселесін шешудегі шетелдік және қазақстандық оң тәжірибені анықтау қажеттілігі және осы саладағы зерттеудің практикалық тұсының жеткіліксіз қарастырылуы.

Аталмыш қарама – қайшылықтардың шешімін табу зерттеудің тақырыбын **«Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың педагогикалық шарттары (тілдік емес мамандықтар мысалында)»** деп таңдауға негіз болды. Қазіргі педагогикалық практиканың талаптарын, жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың педагогикалық шарттарын жасау қажеттілігі **зерттеу проблемасы** болып анықталды.

Зерттеудің мақсаты: жоғары оқу орнында қашықтықтан оқытуда Smart технологиялар негізінде ағылшын тілін саралап оқытуды ғылыми тұрғыда негіздеу және педагогикалық шарттарын жасау.

Зерттеу нысаны: жоғары оқу орнының педагогикалық үдерісі.

Зерттеу пәні: қашықтықтан білім беруде тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін саралап оқыту.

Зерттеу болжамы: *егер* жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде Smart технологиялар негізінде ағылшын тілін саралап оқытуда барысында біз әзірлеген педагогикалық шарттар ескерілсе және құрастырылған модель негізінде жүзеге асырылса, *онда* тілдік емес мамандықтар студенттерін ағылшын тіліне оқытудың тиімділігі артады, *өйткені* бұл білім алушылардың шеттілдік коммуникативтік құзыреттілігін, сондай-ақ пәндік құзыреттері мен дағдыларының дамуына ықпал етеді.

Зерттеудің мақсаты мен болжамына белгіленген зерттеу пәні және нысанына сәйкес мынадай **зерттеу міндеттері** анықталды.

1. Тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін саралап оқытудың мәндік сипаттамасын негіздеу, соның нәтижесінде «Smart технологиялар негізінде тілдік емес мамандықтардың студенттеріне ағылшын тілін саралап оқыту» ұғымының авторлық анықтамасын беру.

2. Қашықтықтан білім беруде Smart технологиялардың орны мен мүмкіндіктерін айқындау.

3. Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың педагогикалық шарттарын жасау және моделін құрастыру.

4. Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқыту әдістемесін әзірлеу және әзірленген әдістеменің тиімділігін тәжірибелік-эксперименттік жұмыс барысында тексеру.

Зерттеудің негізгі идеясы: тіл және саралап оқыту – цифрландыру жағдайында және Қазақстанның білім беру жүйесін әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциялау үдерісінде білім беру міндеттерін жүзеге асыруға бағытталған өзара байланысты екі сала болып табылады. Тіл, мәдениет, сондай-ақ білім меңгеру мен оқыту туралы заманауи түсініктер қашықтан білім беруде Smart технологиялар негізінде жүзеге асырылатын саралап оқыту барысында дамып, қайта жанданады. Бұл тұжырымдар халықаралық контексте Қазақстандық брендті қолдауға арналған білім беру бағдарламалары арқылы жүзеге асырылатын бірегей тілдік идеологияны білдіреді.

Зерттеудің әдіснамалық негіздері: Зерттеу жұмысымызда келесі білім беру теориялары мен әдіснамалық тәсілдер негізге алынды:

- шет тілдерін оқытудағы оқу үрдісінің кәсіби-коммуникативтік бағыттылығының теориясы (А.В. Аитов, Н.Д. Гальскова, М.Г. Евдокимова, Р.П. Мильруд, П.И. Образцов, Е.И. Пассов, Е.Р. Поршнева және т.б.);

- көптілді және көпмәдениетті тілдік тұлға және лингвистикалық көпмәдениетті білім берудің теориясы мен тәжірибесі (В.В. Сафонова, П.В. Сысоев, В.П. Фурманова, И.И. Халеева және т.б.);

- кәсіптік білім мазмұнын жобалау және модельдеу теориясы (В.И. Андреев, Ю.К. Бабанский, В.П. Беспалько, Е.В. Бондаревская, В.И. Загвязинский, Г.И. Ибрагимов, Н.Ф. Коряковцева, Ю.Г. Фокин, F. Smith және т.б.);

- қостілділік, көптілділік, терминжасам мәселелері (К.Н. Булатбаева, З.К. Ахметжанова, Ш. Курманбайұлы, А. Амирхамзин, Илиуф Хаджи-Мурат, Н.В. Барышников, В.В. Лазарев, Б.А. Жетписбаева, Т.Т. Абдукадырова, Я.М. Колкер, Р.К. Миньяр-Белоручев, И.И. Жинкин, А.С. Смагулова және т.б.);

- шет тілдерін оқытудағы әлеуметтік-мәдени тәсіл (Н.И. Алмазова, О.Г. Оберемко, В.В. Сафонова, П.В. Сысоев, В.П. Фурманова және т.б.);

- шет тілін оқытудағы коммуникативті-танымдық тәсіл (Н.В. Барышников, И.Л. Бим, С.С. Куклина, Р.П. Мильруд, О.Г. Оберемко, А.Н. Шамов, А.В. Щепилова және т.б.);

– іс-әрекеттік тәсіл (Л.С. Выготский, П.Я. Гальперин, С.Л. Рубинштейн, Д.Б. Эльконин, Г.В. Бабина, М.А. Черкасова);

– жеке тұлғаға бағытталған тәсіл (И.А. Зимняя; Е.В. Бондаревская, В.Б. Шадриков, И.С. Якиманская);

– интеграциялық тәсіл (В.В. Краевский, А.В. Петровский, Г.Н. Айтмаганбетова, Н.Ф. Талызина, Е.Б. Дуйсенбеков, Г.Д. Глейзер, В.С. Леднёв, С.М. Гапеенкова, Г.Ф. Федорец және т.б.);

– іс-әрекеттік технологиялық тәсіл (цифрлық білім беру технологиялары, цифрлық дидактика) (R. Puentedura, M. Koehler, P. Mishra, В.И. Джусубалиева және т.б.);

– цифрлық дәуірде педагогиканы қайтадан зерделеу, трансформациялық білім беруді зерделейтін тарихи-трансформациялық тәсіл (М.Е. Мазуров, Н. Beetham, Г.К. Нұрғалиева, А.К. Мынбаева және т.б.);

- шет тілдерін оқытудағы құзыреттілік тәсіл (Д. Маклелланд, И.А. Зимняя, А.В. Хуторской, А.В. Болотов, Н.И. Алмазова, Г.К. Селевко т.б.

Зерттеу көздері: зерттеліп отырған мәселеге арналған философия, жоғары оқу орнында шетел тілін оқыту әдістемесі, психология, педагогика саласындағы еңбектер, ҚР нормативті-құқықтық құжаттары, Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаевтың «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауы (1 қыркүйек 2023ж.), Қазақстан Республикасында жоғары білім мен ғылымды білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы №249 қаулысы, Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаевтың «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауы (1 қыркүйек 2020 ж.), «Цифрландыру, ғылым және инновациялар есебінен технологиялық серпіліс» ұлттық жобасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы №727 қаулысы, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне инновацияларды ынталандыру, цифрландыруды, ақпараттық қауіпсіздікті дамыту және білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасының 2022 жылғы 14 шілдедегі №141-VII Заңы, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 31 желтоқсандағы №1045 қаулысымен қабылданған Қазақстан Республикасының тіл саясатын іске асыру жөніндегі 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаевтың «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Қазақстан халқына Жолдауы (1 қыркүйек 2022ж.), жоғары білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттары, оқу жоспарлары, бағдарламалары, оқулықтар, зерттеушілердің алдыңғы қатарлы педагогикалық тәжірибелері, сонымен қатар автордың педагогикалық және зерттеушілік тәжірибелері саналады.

Зерттеу әдістері: қойылған міндеттерді шешу және зерттеу болжамын тексеру үшін өзара байытатын және бір-бірін толықтыратын әдістер кешені қолданылды:

– **теориялық әдістер**, зерттеу жұмыстарына шолу жасау; философиялық, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді, зерттеу мәселесі бойынша нормативтік-құқықтық және оқу-әдістемелік құжаттарды теориялық талдау; моделдеу; жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін саралап оқыту бойынша педагогикалық тәжірибені зерттеп, зерделеу;

– **эмпирикалық әдістер**: педагогикалық эксперимент ретінде тәжірибелік – эксперименттік жұмыстың анықтаушы, қалыптастырушы, қорытынды кезеңдері жүзеге асырылды. Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың анықтаушы кезеңінде статистикалық деректерді өңдеу мақсатымен сұхбат жүргізу, бақылау, әңгімелесу, сауалнама, білім алушылардың шетел тілі деңгейін анықтайтын тест, диалогтық тілдесім тесті, T. Sima Paribakht, Marjorie Wesche «Сөздік қорды тексеру шкаласы (Vocabulary Knowledge Scale)».

Сонымен қатар педагогикалық бағалау, педагогикалық құжаттарды зерттеу, жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың нәтижесінде студенттердің дайындық деңгейлерінің диагностикасы, алынған мәліметтерді статистикалық өңдеу әдістері: ранжирлеу, шкалалау, рейтингтік бағалау, зерттеу барысында алынған нәтижелерді математикалық және статистикалық өңдеу қолданылды.

Зерттеу базасы: Эксперимент жұмыстары Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университетінің тілдік емес мамандық даярлауды жүзеге асыратын факультеттері.

Зерттеу кезеңдері: Зерттеу жұмысы 2018-2021 жылдар аралығында үш кезең бойынша жүзеге асырылды.

Бірінші кезеңде (2018-2020 жж.) зерттеу мәселесі аясында ақпарат жинақталып, таңдалды. Зерттеу мәселесі бойынша психологиялық, педагогикалық, философиялық еңбектерді талдау негізінде зерттеу жұмысының аппараты әзірленді, яғни зерттеудің мақсаты, міндеттері, пәні мен нысаны, ғылыми болжамы мен кезеңдері анықталды.

Анықтаушы эксперимент кезінде тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін менгерудің бастапқы деңгейлері, ағылшын тілі мұғалімдерінің қолданыстағы әдіс-тәсілдері, оқыту мазмұны мен үдерісі сарапқа салынып, сараланды. Соның нәтижесінде ғылыми мақалалар жарияланып, теориялық тұжырымдар жасалды,

Екінші кезеңде (2021-2023 жж.) Формативті эксперимент жүргізілді, педагогикалық шарттар әзірленді және жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде Smart технологиялар негізінде ағылшын тілін саралап оқыту моделі жасалды.

Осы негізде әдістемелік іс-шаралар жүйесі әзірленді, тілдік емес мамандықтар студенттерінің жеке ерекшеліктері ескеріліп, ең тиімді жұмыс формалары мен әдістері анықталды, сондай-ақ олардың жүзеге асыру технологиясы таңдалды. Сонымен қатар, «Шет тілі» пәні бойынша жұмыс бағдарламасы – Syllabus негізінде студенттердің ағылшын тіліндегі коммуникативтік дағдыларын дамытуға арналған электрондық практикум – *Practical course for developing students' communicative skills in English language (A2-B1 levels)* дайындалды. Бұл электрондық практикум университеттік білім

беру жүйесіндегі барлық тілдік емес мамандықтар студенттерінің 1 курсына ұсынылады.

Формативті эксперимент барысында қашықтан білім беруде Smart технологиялар негізінде ағылшын тілін саралап оқытуға арналған электрондық оқу құралы – *Focus ON. Handbook for developing communicative skills (B1-B2 levels)* әзірленді. Бұл электрондық оқу құралы зерттеу базаларындағы педагогикалық үдеріске енгізіліп, жоғары білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарының талаптарына сәйкес қолданылды.

Үшінші кезеңде (2024-2025 жж.) қорытынды эксперимент жүргізіліп, атқарылған зерттеу жұмысының нәтижелері жүйеге келтірілді. Анықтаушы және қалыптастырушы эксперименттердің нәтижелері салыстырылып, талданды. Зерттеудің нәтижелеріне негізделіп отырып алынған ғылыми деректер жинақталып, соның негізінде қорытындылар мен ұсыныстар даярланды. Сонымен қатар диссертация талаптарына сәйкес кестелер мен суреттер жүйеленіп, пайдаланылған әдебиеттер тізімі ретке келтірілді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық маңыздылығы:

– Тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін саралап оқытудың мәндік сипаттамасы негізделіп («Тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқыту» ұғымының авторлық анықтамасы) берілді.

- Smart-технологиялардың қазіргі жоғары оқу орнының қашықтықтан білім беру жүйесіндегі орны мен мүмкіндіктері айқындалды.

- Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың педагогикалық шарттары жасалды және моделі құрастырылды.

- Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың әдістемесі әзірленді және тәжірибелік эксперимент барысында оның тиімділігі тексерілді.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы: Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың әдістемесі, яғни даярланған авторлық *Practical course for developing students' communicative skills in English language (A2-B1 levels)* электрондық практикумы академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарҰЗУ, тілдік емес мамандықтардың бірінші курс студенттері үшін «Шетел тілі» және «Иностранний язык» пәндерін оқытудағы оқу процесіне енгізілген туралы акт құрастырылды.

Сонымен қатар, қашықтан білім беру жағдайында Smart технологиялар негізінде ағылшын тілін саралап оқытуға арналған авторлық электрондық оқу құралы – *Focus ON. Handbook for developing communicative skills (B1-B2 levels)* әзірленді.

Зерттеу нәтижелерінің дәйектілігі мен негізділігі: диссертациялық зерттеудің әдіснамалық, теориялық бағытымен, тәжірибелік-эксперименттік жұмысының жоспарлығы, алынған нәтижелерді өңдеуде математикалық әдістерді қолданумен және олардың тиімділігі жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап

оқытудың дидактикалық міндеттерін шешуге бағытталған оқу-танымдық әрекеттерін тексерумен, жоғар оқу орнының үдерісіне енгізумен қамтамасыз етілді.

Қорғауға ұсынылатын негізгі қағидалар:

1. Тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін саралап оқытудың мәндік сипаттамасы мен («Тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқыту» ұғымының авторлық анықтамасы).

Тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін саралап оқытудың мәндік сипаттамасы, ол барлық студенттерге әртүрлі оқу стратегияларын қолдана отырып бірдей материалды оқытуды білдіруі мүмкін немесе мұғалімнен әр білім алушының қабілетіне байланысты әр түрлі деңгейдегі сабақтарды өткізуді талап етілуінде.

Тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқыту - бұл білім алушылардың жеке оқу траекторияларын қамтамасыз ете отырып, тапсырмалар мен мазмұнды икемді таңдауға мүмкіндік беретін цифрлық құралдарды (ЖИ, VR/AR, мобильді қосымшалар, онлайн-платформалар) пайдалана отырып, оқу процесін студенттердің жеке қажеттіліктеріне, деңгейіне және мүдделеріне бейімдеу, мотивацияны арттыру және коммуникативті дағдыларды дамыту.

2. Қашықтықтан білім беруде Smart технологиялардың орны мен мүмкіндіктері, яғни SMART-білім берудің негізгі элементтерінің бірі ретінде білім алушыларға арнайы әдістемелерді пайдалана отырып, жекелендірілген оқыту ресурстары мен жүйелерімен өзара әрекеттесуге мүмкіндік береді. Smart-технологиялар білім алушылар мен мұғалімдер арасындағы белсенді өзара әрекеттесуді қамтамасыз етеді және олар оқытушыларға білім алушылардың қажеттіліктеріне жылдам жауап беруге және оқу үдерісін нақты уақытта бейімдеуге мүмкіндік беретін икемді және үздіксіз кері байланыс мүмкіндігін жасайды. Бұл оқу тиімділігін арттыруға және жақсы нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді.

3. Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың педагогикалық шарттары мен құрастырылған моделі.

Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың **педагогикалық шарттары** келесідей:

- **Диагностикалық дайындық:** Деңгейлерді диагностикалау: тілді меңгерудің бастапқы деңгейін, когнитивтік стильдерді, жұмыс қарқынын анықтау (тесттер, сауалнамалар, портфолионы талдау арқылы). Қажеттіліктерді анықтау: жеке траекторияларды қалыптастыру үшін студенттердің қызығушылықтарын, мақсаттарын түсіну.

- **Мазмұн мен тапсырмаларды саралау:** Адаптивті тапсырмалар: әр түрлі күрделіліктегі (негізгі, жетілдірілген), көлемдегі, форматтағы (мәтін, бейне, аудио, интерактивті) тапсырмалар банкін құру. Жобаға бағытталған оқыту: мүдделерге сәйкес келетін жобаларды таңдау мүмкіндігі.

- **Технологиялық қамтамасыз ету (SMART-құралдар):** LMS платформалары: мазмұнды ұйымдастыруға, прогресті бақылауға арналған оқытуды басқару жүйелері (Moodle, Canvas). AI құралдары: диалог практикасына арналған Чатботтар, грамматиканы/айтылымды тексеру қызметтері. Геймификация: ұпайлар, рейтингтер, мотивация белгілері. Өзін-өзі реттеу құралдары: уақыт трекерлері, тапсырмаларды жоспарлаушылар (ақылды мақсаттар, Achievable және Time-bound бөлігі ретінде).

Педагогикалық модельдің мәнін анықтау бойынша зерттеулерді талдау негізінде біз ЖОО-да қашықтан оқыту жағдайында мұғалімнің жеке цифрлық білім беру ортасын жобалау кезінде Smart-технологияларды енгізу моделін де өзара байланысты және бір-біріне тәуелді блоктар жиынтығы ретінде көрсетуге болады деп санаймыз, олар осы процестің барлық аспектілері мен қырларын біртұтас түрде бейнелейді. Бұл модель білім беру процесінің қатысушылары арасындағы өзара әрекетті оңтайландыруға, студенттердің оқу және танымдық қызметін құрылымдауға және әртараптандыруға мүмкіндік береді.

4. Жоғары оқу орнындағы қашықтан білім беру жағдайында Smart-технологиялар негізінде ағылшын тілін саралап оқыту әдістемесі және оны тәжірибелік-эксперименттік жұмыс барысында апробациялау нәтижелері.

Зерттеу барысында шетел тілдерін оқытудағы іс-әрекеттік және тұлғалық-бағдарлы тәсілдерге, сондай-ақ қазіргі білім берудің жалпы педагогикалық қағидаттарына сүйене отырып, жоғары оқу орнында қашықтан оқыту жағдайында Smart-технологиялар негізінде ағылшын тілін саралап оқыту әдістемесі әзірленді. Аталған әдістеме педагогикалық факультет студенттерінің эксперименттік тобында сынақтан өткізіліп, олардың пәндік құзыреттілігі мен практикалық дағдыларын қалыптастыруға бағытталды.

Авторлық әдістемені жүзеге асыру барысында оқыту үдерісінде келесі білім беру технологиялары қолданылды:

- **Жекелендірілген оқыту:** Оқу материалын оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімдеу.
- **Ойын арқылы оқыту:** Ойын элементтері арқылы білімді меңгерудің тартымды және мотивациялық тәсілі.
- **Бірлескен оқыту:** Оқушылар бірлесіп жұмыс істейтін, идеялар мен білімдермен бөлісетін ортаны құру.
- **Электронды портфолио:** Оқушылардың жетістіктерін көрсету үшін онлайн-платформа.

Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу және енгізу:

Диссертациялық жұмыстың мазмұны автордың 12 ғылыми еңбектерінде жарық көрген. Диссертация тақырыбы бойынша 2 оқу құралы, 1 электронды оқу құралы, 1 электронды практикум, сонымен қатар, 3 мақала халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарында, 4 мақала ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған ғылыми журналдарда, 1 мақала Scopus базасының деректер қорына енген шетелдік журналда жарияланған.

Диссертацияның құрылымы: Диссертация кіріспеден, екі тараудан және қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен, қосымшалардан тұрады.

Кіріспеде зерттеудің көкейтестілігі, ғылыми аппараты, мақсаты, нысаны, пәні, міндеттері мен болжамы, жетекші идеясы, зерттеудің ғылыми-теориялық және әдіснамалық негіздері, әдістері, зерттеудің ғылыми жаңалығы, теориялық мәнділігі, практикалық маңызы, зерттеу кезеңдері мен базасы, қорғауға ұсынылатын негізгі қағидалар қамтылған.

«Жоғары оқу орнында тілдік емес мамандықтар студенттеріне ағылшын тілін саралап оқытудың әдіснамалық негіздері» атты **бірінші тарауда** зерттеліп отырған проблема бойынша педагогикалық, психологиялық және әдістемелік тұрғыларынан теориялық және практикалық жақтарынан негізделіп, тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін саралап оқытудың мәндік сипаттамасы мен («Тілдік емес мамандық студенттеріне ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқыту» ұғымының авторлық анықтамасы) берілген. Қашықтықтан білім беруде Smart технологиялардың орны мен мүмкіндіктері айқындалған. Жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың педагогикалық шарттары жасалып, моделі құрастырылған.

«Қашықтықтан білім беруде Smart технологиялар негізінде ағылшын тілін саралап оқытудың мазмұны» атты **екінші тарауда** білім алушылардың деңгейін диагностикалауға арналған Smart технологияларды қолданудың мазмұны мен студенттердің дайындық деңгейіне сәйкес сараланған тапсырмалар мен жеке оқу траекториялары жобаланып, оқытудың әдіс-тәсілдері, құралдары, ұйымдастыру формалары қарастырылып, жоғары оқу орнында қашықтықтан білім беруде ағылшын тілін Smart технологиялар негізінде саралап оқытудың әдістемесі әзірленіп оның тиімділігі эксперимент жүзінде тексерілген.

Қорытындыда теориялық, эксперименттік-тәжірибелік жұмыстарының нәтижелеріне негізделе отырып, ғылыми-әдістемелік ұсыныстар берілді.

Қосымшада диссертациялық жұмыстың мазмұнына енгізілмеген зерттеу материалдары ұсынылған.